

Schijndel.

Den 13^{den} Augustus 1898 bezocht ik deze gemeente. Ik reed van 's Bosch over den Dungen en St. Michielsgestel naar Schijndel en vandaar weer terug naar den Bosch.

Even voor de kom van Schijndel vond ik de harmonie; het hoofd der school hield een goede toespraak, en in opzocht ging het toen naar het Gemeentehuis. Daar vond ik den burgemeester met de wethouders van de Ver(e)enbroeder van den Bis(chop) en Timmermans.

Op mijne audientie verschenen de pastoor van Schijndel, en die van Heibosch, benevens drie kapelaars. -

Daarna het lid der Staten Bolsius (van beroep was bleeker); vervolgens Notaris van Bessenwijk, een van de 7 Protestanten uit Schijndel (diens vader, grootvader en overgrootvader waren ook notaris in Schijndel).

Vervolgens de hoofden van de school te Schijndel en van die te Heibosch.

Daarna zat ik zeer genuinen tijd met het Dageelijksch Bestuur te praten; ik hoorde van de Heeren, dat de steenoven van den Heer van der Elst zoowel des zomers als des winters zal werken, en dat er 25000 steenen daags gefabriceerd kunnen worden; alles wordt machinaal gedreven; de terreinen worden electrisch verlicht; de steenen worden binnenshuis gedroogd; alles is grandioos ingericht; de installatie zou zeker twee ton gekost hebben.

Burgemeester Hulshof van Didam is een jaar burgemeester van Schijndel geweest; hij was daar niet op zijn plaats; de menschen begrepen hem niet, en hij niet de menschen. De boel liep er erg in het honderd. Men was blij, dat hij heen ging.

Het liefdehuis te Schijndel is het moederhuis van de zoogenaamde zusters van Schijndel. Deze hebben niet minder dan 22 huizen. - Ze hebben te Schijndel een kweekschool; dit jaar presenteerden zich drie religieusen voor de hoofpakke, die alle drie slaagden. - De kweekschool wordt bezocht door ongeveer zestig religieusen. - Op deze wijze hoopt de orde op den duur in het behoud aan onderwijzeressen te voorzien.

Schijndel.

Van mijn bezoek aan Schijndel nam ik een gunstigen in-
druk mede.

Administratie van den secretaris. De beslissingen
van D. en W. volgens de hinderwet zijn niet in een regis-
ter opgenomen; wel zijn de desbetreffende stukken in
éene portefeuille verzameld.

Van het bevolkingsregister ontbreekt een personen-
klapper. Abcedere personen of gezinnen worden,
in strijd met art. 8 H. D. 1887 n. 140 op één blad
geplaatst.

Den 1 Mei 1903 kwam ik weer in Schijndel; ik reed er
van uit den Bosch heen, en bezocht daarna nog Dintken. —
In de kern van Schijndel wonen ± 1000 menschen; die vormen
de burgerij; de rest is boerenstand. — Met de burgerij worden
de kiederkapel en de Harmonie gevonden; dat is wel wat veel,
voor zo'n klein plaats, vooral, wanneer opzichte in Schijndel,
er een rivaliteit bestaat tusschen de twee gederchappen, in
plaats van dat ze samen werken.

De bevolking gaat tamelijk sterk vooruit; dat leent door
de vele geboorten; door vestiging ~~de~~ ^{de} ~~geboorten~~ ^{geboorten} ~~van~~ ^{van} Schijndel
verliezen in aantal. — Kleinkinderen worden meestal in den
minderen stand gedolen; onder de gegaeede bevolking onder
den gepoeden boerenstand komen bijna geene kleinkinderen van.

Er zullen jaarlijks 2 vrouwen aan kleinkinderen voorbomen,
en bovendien 2 of 3 onwettige geboorten; een en ander komt
bijna uitsluitend voor onder de parochie Wijkbosch; het volk
dat onder Wijkbosch ^{woont} en woont tusschen Wijkbosch en het
spoor is veel verwilderd; het is daar allemaal familie van
elkaar; weten dan ze niet; even veel van diefstal en
stropen; een operadje erger dan gemonde. ~~Wachten of~~
~~vechten of smieden~~ ^{Wachten of}
~~van de niet~~; men kan er volkomen veilig 's avonds in
dank ~~om~~ ^{om} ~~gaan~~ ^{gaan} op straat zijn. Maar het is er zo'n rom-
mel, dat fatsoenlijke menschen daar niet willen wonen.

Die menschen kunnen om hem socht. Bij den haer een
werk krijgen; bij wijze van werkverschaffing neemt
de gemeente ze veel eens des winters. — In Schijndel
zelf wordt dat opzichte van de gemeente aangezien onder
den naam „de Berg” en wordt dan met verbijding gespro-

Schijndel.

ken van de bewoners van „de Berg.” —
De leden van den gemeenteraad worden mij wel over de geheele
gemeente verspreid; 4 leden waren in de kern (Balsius, Vremp,
van Kleurum, Jan W. Timmermans); een op Wijkbosch (Smit)
1 op Dintken (van Rijk); 1 op Oeteluaar (Verheijen); 2 op Schootsche
hoek (Jan J. Timmermans en v. Heeswijk); 1 op Elschot
(Jan J. Jagers); en 1 op Boine (Einhout Timmermans). —

De Kleuren maken sans bij stemming geloven worden, dat
is doen het werk van de hebergiers. Bepaald niet bruik
van drank wordt bij verkiezingen niet gemaakt.

Schijndel is een rechte houtbreuk; voor laag maar veelom
wordt het f 1000 de kl. t. betaald; dat wordt allen meestal be-
plant met Canada's, heruigt men als onderhout als en hoep,
hout plant. — Al het hephout dat in de gemeente groeit,
wordt in de gemeente verwerkt; — van de Canada's zal 1/3
buiten de gemeente groeien om tot klompplant verwerkt te
worden. — Er zijn in Schijndel ± 45 klompennmakers,
die door elkanen drie knechts hebben; deze knechts werken
winter en zomer het 4 maanden althut over, en zullen van f 1 tot f 2,5
daarop verdienen; ze gedragen zich over het algemeen goed,
het dat beter dan voor een 25 jr den ze zaterdag en maandag
hielden. —

Dat het jaar 1892 ging het den klompennmakers in Schijndel
slecht; zijgen, die nog iets hadden verkeren dat langnamer-
hand; ze werden ten slotte allen straatarm. De overnaak
daarvan was, dat de menschen de Canada's op credit
kochten; de minst creditwaardigen kochten mede, en
maakten ook voor de heeren het hout te dueren; daar van
daan dat allen slechte zaken maakten. In 1892 is men
van systeem veranderd; men hangen ^{nu} boornijlkeopen dan
tegen contant geld; dienstgevolgs wordt het hout niet meer
tot huren de wdarde opgejaagt door menschen, die niets te ver-
keren hebben; — van den anderen kant heeft de gemeente geene
keerde posten meer oninbaar te verklaren. Volgens D. en W.
was de genomen maatregel zwaar in het belang van de
gemeente als van de houtkoopers; deze hebben nu ook andere
condities gemaakt tegenover hunne afnemers van klompen;
zij verholpen hunne klompen ook tegen contant geld, en hebben

Schijndel.

Zelve ook geen leeuwde posten meer. Sinds 1° & 2° gaan de klompenmakers in hinnen zaken voort. —

Ziekte heeft ook de gemeente nog op credit verhoofd; als reden gaf men daarvoor op, dat zij, die dat hoefbaak hebben, zulke groote uitgaven tegenwoordig doen, alverens er zelve iets van te maken (habiten, maar luis voeren, schillen enz.) geheel anders dan de klompenmakers, die wanneer ze een boom luis hebben, direct, wanneer ze maar enkele paar klompen luis hebben, daarvoor luisbaan kunnen maken.

Men heeft weer kwestie met de Bondam over den gedrukten inventaris van het ardeif; zult Bondam nu nog voor 2 jaren dien op korten van de gemeente gedrukten inventaris op, om er nog een kleinigheid in te veranderen en om er een woord in te schrijven, sinds heeft men Bondam er meermalen over gescreven, maar den inventaris niet meer terug kunnen krijgen.

Over de begroeting voor 1903 heeft Schijndel moeite gehad met de S., omdat de gebuik opbrengst van een groot houtverkoop, als gewone inkomsten in de begroeting werd opbrecht. De S. geven te stelde voor 1903 toe na een dringend bevel, van B. en W. — Men was nu van plan, om in het vervolg bij houtverkoopingen $\pm \frac{1}{3}$ op het opbrecht te beleggen.

Er is in Schijndel een begraafplaats voor Israëlieten, hoewel daar geen enkele Jood wohnt; de Joden uit de buurt (Holen, Wechel, Helderode) verdragen in Schijndel begraven.

Gemeentegeneesheer is Dr. Koolen; hij heeft f 1000 van de gemeente te vrije woning; breukbanden in derg. worden hem betaald. Hij schrijft veel te hooge rekeningen, volgens B. en W. zou hij van f 1000 's jaars maken. Sinds dat er een tram naar den Bosch leuam, gaan er nu al wat rieden naar de kleminen van de dier te 's Bosch.

De vroedvrouw krijske van de gemeente f 400. — henevens f 50 qualificatie wanneer er geen klachten komen, dat ze de

Schijndel.

vermen en min gezonden niet behoort te bedien of een niet al te veel afzet. —

Gemeente heemster — verant is een empiricus, die van de gemeente f 200 tractement heeft; hij is ook aangesteld door Boschel.

Er waren aanvankelijk nog al overbiedingen van de leerplichtwet; nu enkele veroveringen is dat deel minder geworden. — Volgens B. en W. zou men echter een kunstje hebben uitgevonden om art. 1 van de leerplichtwet te ontduiken, dan zou er bij den kantonsrechter een uitslag van rechtsvervalging moeten volgen. —

Ziekte herhalings onderwijs in de korn neemt tamelijk op; er waren 15 jongens van deel; in Wijbosch genoot het een bevoegdheid.

Twee liefdeluizen: een in de korn, een in Wijbosch; zelfde orde. — Bloederluis is in Schijndel; heeft thans 30 luizen, heeft zelf een normaalkraak; gisteren (30 April 1903) waren er 8 opgeroepen van de hulpafde; slechts 8 slaagden.

Schoolvoeding wordt zonnig in Wijbosch als in de korn verstrekt; de wijze waarop die voeding geregeld wordt, is in beide plaatsen niet dezelfde. — Kijk op nu meestal met behulp van de zuster in het liefdeluizen.

De steenfabriek van v. d. Elst werkt goed en druk; de leem is echter te zandrig, van daar dat de leem maar de waschen worden, alvorens men er steenen van kan baken. Op 6 April staakten de scheepsloosers uit solidariteit met de elders in het land staakende arbeiders; na 8 dagen gingen de menschen weer aan het werk, nadat de gevaalde opbrekeraar ontslagen was. Van de anderen werd bij wijze van straf het loon vermindert. —

Den 1° April 1903 kwam ik weer in Schijndel. Van uit den Bosch had ik tevoren per rijtuig met den Dierogen en St. Michielspost bezocht; per trein keerde ik van Schijndel naar den Bosch terug.

Over mijne audientie had zich alleen aangemeld de stationschef van Schijndel, de heer Sonneberg. Zijn mijne informatie juist, dan werd hij tijdens de spoorweginstalling in 1903 door de S. S. L. L. ontslagen als stationschef te Boschmeer.

Schijndel.

omdat hij, socialist, aan die staking had medegeleefd. De
Duitsche spreuk "nam them loen indienst en maakt,
te hem Chef te Veghel, en later te Schijndel! Zij klagen
zijn nood, dat het schiedisme. traetement van een stallons
Chef 1ste klasse bij zijn el^{nie} slechts f 900 was, met vrije
woning, vuur en licht; te Schijndel had hij slechts f 400.

Van M. en W. vernam ik, dat de zusters van Schijndel
voorloopig geen nieuwe huizen meer vestigen; zij willen
eerst overal daerom onderwijzend persoonlijk bezinnen.
beschikken, en concentreeren blaas op al hare krachten.
Het gemeentebestuur is met die zusters in onderhande-
ling over de stichting van een gebouw voor lijders aan
besmettelijke ziekten; het gemeentebestuur wilde zigenaan
van de inrichting blijven, de bischop was daar tegen en
wilde dat de zusters aan de gemeente recht van afstal
gaven. — Dit laatste zal me vermaedelijk geschieden; de
hele bouw is een zaak van f 6000 of f 7000! —

Van M. en W. verzoekt naar de reden te zoeken van het
normaal (14) grote getal levenloos aangegeven kinderen.

Er heeft zich naar de Coalen een tweede genesher in
Schijndel gevestigd, Dr. Smulders; dat was niet naar
den zin van de vroedvrouw; van daar een tijd lang
grote moeilijkheden, door gedurende een jaar de publi-
ficatie der vroedvrouw in de boorden bleef het gemeente-
bestuur haar tot rede.

M. en W. trachten het er heen te leiden, dat ook de ver-
koopingen van haerhaer om contant geld geschieden;
thans is men nog ver gevorderd, dat de koopjes van 1 februari
moeten betalen, en niet met hakken mogen beginnen,
voor zij betaald hebben. Wellicht dat men er een volgend
jaar toe kan komen, om den verkoop om contant geld te
doen geschieden.

Men heeft op het oogenblik in Schijndel eigenlijk te veel
hakkbaar Canada hout. Had men het maar goed konijn
gehend, dan had men gaarne nog voor een f 5000 meer
verkocht. — Er zijn nog ± 8 h. A. Braekgrand, die tot
Canada'sch waken aangelegd worden; dan is alles
vol gepoot. — De onderwindigheid maekt nog leven, af.

Schijndel.

nadat de Canada's zijn gevallen en alles op nieuw is aangelegd,
het hout even welig blijft groeien. —

De Schijndelche klompertmakers zijn thans in een band vere-
nigd met een adviseur; M. en W. vreesen, dat zulks op den duur
volleiding zal geven, dat de zleeren monopolie maken, en de
prijzen vol het hout kunstmatig drukken. —

Men heeft nog altijd maekt over den inventaris van het
gemeente archief, met den Krijgs archivaris; den zleeren geraad-
schick daerom tot mij te wenden.

De steufabriek van v. d. Elst weelt buitengewoon veel; een
groot deel van de elalenheid is de leen reeds uitgegraven; de ge-
meente heeft volgens het contract met v. d. Elst eerst in
1919 recht, om ook die heide weerft beschikken. Van M.
en W. geraaden om, des noods met eenige financiële opoffering
te trachten nu reeds de beschikking over die grondten terug
te krijgen, om die heide in cultuur te kunnen brengen.

M. en W. hebben mijn raad van vroeger gevolgd, en het onder-
houd der hoofdwatervliedingen ten laste der gemeentestift gebrakt;
zij waren over het resultaat niet overtuigd, als men overal
elders overlast had van het water, merkt men er in Schijndel
del nog niets van.

De veldwachters krijgen ieder f 500 tractement + f 50
opretificatie; de raad wil geen f 550 tractement geven;
M. en W. zijn zeer blijde, dat de veldwachters onder
deren vorm toch f 550 's jaars hebben, tot bewaaren gaf
tot nu toe deze regeling geen aanleiding.

De menschen van "de Berg" lijden dikwijf armade, om
dat ze ongebonden zijn, zich niet aan tucht of regelnacht
willen onderwerpen; daerom kunnen ze bijna geen werk
bekomen; niemand wil hen hebben. — Dat van der Elst heeft
het met hen geprobeerd; een daag of drie ging het goed; maar
toen bleven de menschen, zonder eenige uitschudning, thuis
en lieten v. d. Elst met zijn werk zitten.

De verhefde armade wordt er in Schijndel niet gelaten.

Overbreedingen van de lemplichtwek komt veel vaker de
bewoners van "de Berg"; daar zijn huishouders, waarvan
de kinderen heelmaal niet op school komen, en volk
nog al eens ontslag van rechtsvervolging door den koninkrijker

Schijsdal.

wanneer de kinderen verkleumd zijn, en dienengevolge de aanspreekelijke persoon niet kan gestraft worden. —

Den 1 Sept 1910 kwam ik weer in Schijsdal; te voren was ik in Vughten in St. Michielsgestel geweest.

Onder den boerenstand zitten veel stuk blaers en rusters te samen te wonen; onder den boerenstand maect meer gebouwt worden, onder de arbeiders moesten de kunnelijken op later leeftijd tot stand komen.

Er is te voren klachten over de ellendige toestanden op den Berg = gedeelte van de gemeente tusschen Wijbesch en het spoor; daar willen de menschen ziele niet van een normaal leven genieten, en leeft men van diefstal en steelen. De kinderen komen veel op school en in den catechismus, dankt zij de spijskokerij welke de pastoor en de gemeente samen hebben opgericht; maar zoodra als de kinderen 14. 15 jr oud zijn, is alle tucht er uit en is het een echte genade; alles broemt nu in de familie; er wordt dispensatie gegeven, omdat het „maeken“ is; en, als er geen zwaangerschap is, dan wordt die voorgewend, om toch dispensatie te krijgen! Niemand wil die menschen in het werk hebben, omdat men ze niet verbruiken kan; als men ze een uur zonder het zicht laat, dan hebben ze u al het yghad! Als ze werken, dan werken ze oors loerd; maar men kan er niet op aan; men heeft ze drie dagen, en dan komen ze niet meer terug, en laten ze met een werk zitten, ook al onderwindt op de overloer de opvoedste moralijkheden. Steenfabrikant van der Elst wil ~~de~~ ze niet; de boeren willen ze niet; ze kunnen nergens terecht. — Na mijn aankomst, geeft burgemeester het politie toezicht verscherpt; dat helpt wel wat; maar op den duur meest hij het niet zonder moeite kan te kunnen stellen.

Deelwaer kruis wordt door gemeente gesubsidieerd; een kroonche zuster doet als wijkverpleegster dienst, vooral voor de lijders aan tuberculose.

Pastoor wil een gasthuis bouwen met inrichting voor de smettelijke zieken; hij vraagt $\text{f} 20.000$ subsidie van gemeente. N. en W. vragen mijn advies; ze zouden dan in schrijving voorwaarde willen verkoopen; ik vind $\text{f} 20.000$

Schijsdal.

noeg al veel; vroeger vroeg pastoor over een ander plan slechts $\text{f} 6000$. Burgemeester heeft mij beloofd, een moavin gedetailleerden staat aan te leggen, omtrent de exploitatie der gemeentelijke bezittingen.

Binnen een paar jaren maect van der Elst $\text{f} 14.000$ betalen voor een ten behoeve van zijn fabriek; met dat geld koopt men het Kraadhuis te vergrooten, en levert een brandrijze hamer voor het arechif te bouwen; de benodigde grond is bereids aangekocht.

Burgemeester laat politie thans veel dienst doen; heeft daerover besondere zaakjes ingevoerd; hij meent, dat er thans geen aanmerkingen op politie kunnen gemaakt worden.

Toestand van armen gaat niet vooruit; gemeente maect thans $\text{f} 2400$ subsidie aan armenbestuur geven!

Op boerenleenbank staat $\text{f} 150.000$; er is slechts $\text{f} 1000$ op voorschot gegeven; ook hier slijkt de bank dus niet veel uit.

Burgemeester is erg doof; ik zat links van hem, om van zijn goede oor te profiteren; maar ik kon toch haast niet met hem praken. —

Den 14 Mei 1915 kwam ik weer in Schijsdal; ik reed er per auto van uit den Bosch heen; denzelfden dag berocht ik ook nog de gemeente Erp.

Het Kraadhuis is zeer doelmattig verbouwd, en voor een groot gedeelte brandrij gemaakt; het ziet er zeer goed uit; alles werd uitgevoerd naar de plannen van architect Helymans uit Erp.

Aantal levende aangegeven kinderen is weer zeer groot; er is voldoende verloskundige hulp; onbewaagden helpen de kraamvrouwen niet. N. en W. meent, dat de begrafenisfondsen verkeerd werken. —

Verreleschool van de Dusters is zeer goed; in 1914 slaagden 13 van de 14 meisjes. — Slechts 2 vanden gesteragden braden in de Orde. —

Canada's en hoefhout brengen veel geld in; verleden jaar $\pm \text{f} 10.000$. — In $\frac{2}{3}$ van de gevallen geeft een tweede beplanting van Canada's een goed gewas. — Sinds jaren heeft gemeente geen schade geleden door niet betaalds; men mag niet hebben of schijden, voor dat gemeente betaald is. Er is nog geen beschrijving van de exploitatie der

Schijndel

Walsius; en

de Weefabriek van H. Janssen de Wit.

De klompenindustrie gaat op het moment heel slecht; er is een enorme voorraad; de klompen maelen duur verkocht, doch zijn onverkooft.

Een klompenmakers leerling werkt eerst 6 weken voor niets; dan 6 weken voor halfgeld; dan begint meer voor maal loon. — Enkele jongens kregen in den laatste tijd hunne opleiding aan de school te Best.

25 H. A. van de Bladenheide, waar de leem uit gehaald is, zijn tot bosch aangelegd; de hoogere gedeelten denninbosch; de lagere gedeelten berken, eiken en slecht bandhout.

De bevolking van „de Berg“ bestaat uit \pm 150 personen, de moraliteit van de geknechten zoowel als van de enige huwden laat alles te wenschen over; de vrouwen en meisjes leven met de mannen en jongens; huwelijksknaam is er onbekend. Kortst was er een misstie; de menschen kwamen niet naar de kerke; de Paters Capucijnen gingen in „de Berg“ de menschen op zoeken, maar konden ook daar niets uitrichten.

Den 13 Juni 1923 bezoekt ik Schijndel en Haaren. Bij de Raadsverkiezing hadden de wethouder Timmermans en het raadslid van Ieffen zich niet herkiesbaar gesteld. De andere aftredende leden werden allen herkozen. Er zijn in de gemeente geen partijen. — In heel Schijndel wonen niet meer dan 25 Protestanten; — de Israëlieten zijn alle verbroken.

Het Protestantsche Raadslid Boland, directeur van de Bladenheide, werd op de Katholieke lijst geplaatst en mede herkozen. — Voor het monument van het Heilig Hart schonk hij de benodigde stenen benevens $\text{f} 50$. —

Ter voorziening in den woningnood bouwde de gemeente 24 woningen; voorloopig komt men daaraan jaarlijks $\text{f} 1000$. — te kort.

Het Rijks premie — in het geheel $\text{f} 8000$. — werden

Schijndel

elf woningen gebouwd. Zonder Rijks premie wenssen elf woningen.

Er is in Schijndel alleen maar gebrek aan arbeiders woningen.

Burgemeester Janssen kocht zich een huis tegenover het Raadhuis, ~~voor~~ voor $\text{f} 13.000$. en is bezig dat te verbouwen, wat hem nog een paar duizent gelden kosten zal.

Het electriciteits bedrijf is in October 1919 begonnen; het maakte over 1922 voor het eerst winst: $\text{f} 70$. — voor licht 55 cent, voor kracht 25 cent.

Voor een muurwerk in de Roomsche kerke betaalde men $\text{f} 1390$; gemeente is eigenaresse van muurwerk en klakken.

In 1922 werd een landbouwschool door het Rijk in Schijndel geopend. Vier leerjaren. Het eerste leerjaar sluit aan de lagere school aan.

In het eerste leerjaar wordt gedurende 40 weken twee dagen per week les gegeven; in het tweede, derde en vierde leerjaar gedurende 1 dag per week. — In de vier leerjaren zitten thans ± 46 kinderen, waarvan ongeveer de helft uit Schijndel komen. — Er is voor alle lesfen een leerjaar, de heer Zijlman. — Bij de school behoort een proefbuis van 11 are; iedere jongen heeft een eigen kuintje. — Het veel genoechden de inrichting bezocht. —

Er zoudent door het Rijk vier van dergelijke scholen in Noordbrabant gevestigd worden; er zijn er thans twee: te St. Anthonis en te Schijndel; er komt er binnen kort een te Lersel.

Van W. en W. nogmaals opgedragen, om een beschrijving met kaart van de gemeentelijke bezittingen te laten maken. Burgemeester Janssen begreep mijne bedroefing en beloofde mij er over te wijden voor de nodige zorgen.

In den afgelopen winter maest Schijndel over

Schijndel

40 werkeloozen zorgen; thans nog over 12. De toestand
is wat beter, door dat de klompenindustrie meer wak
op leeft.